

Kā sarunāties ar bērnu, kurš nerunā?

Zane Kronberga, klīniskā psiholoģe

Sarunāties ir viegli, ja otrs atbild.

Sarunu biedri, kuru atbildes mēdz būt grūtāk «nolasīt»:

- Mazulīši
- Bērni, kuru attīstība (valodas, intelektuālā) kavējas
- Bērni ar autismu
- Bērni ar selektīvo mutismu
- Bērni ar ļoti smagiem / multipliem funkcionāliem traucējumiem

Klusējošs pedagogs -> trauksmaini bērni

- Pieaugušajam ir 2 uzdevumi: vadīt bērnus un atsaukties uz bērniem.
- Valoda ir galvenais instruments, kā mēs, cilvēki, to darām.
- Ja pieaugušais nevada bērnus – rezultāts ir nevadāmi bērni.
- Ja pieaugušais neatsaucas uz bērniem – rezultāts ir ļoti spēcīga bērnu trauksme un uzvedības problēmas.

«Bet ko tad lai es viņiem saku, ja viņi neko nesaprot un neko neatbild?»

Mans šīsdienas plāns: praktiskas vadlīnijas

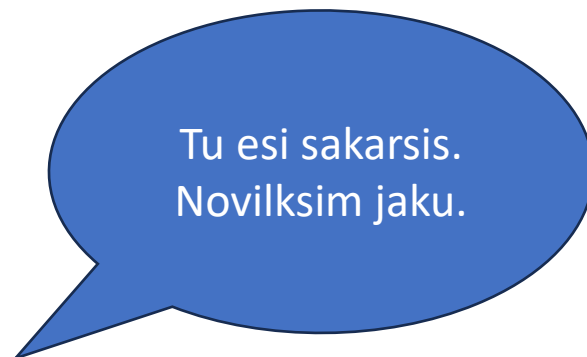
- PAR KO runāt...
- KĀPĒC runāt...
- KĀ runāt ...

... ar tiem bērniem,
kuri dažādu iemeslu dēļ nerunā

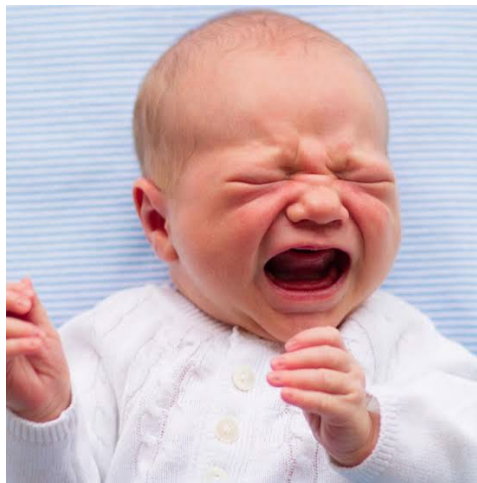
Pieaugušā mērķis sarunājoties ir:

- Padarīt priekš bērna **pasauli saprotamu**.
- Padarīt bērnam **viņu pašu saprotamu**.

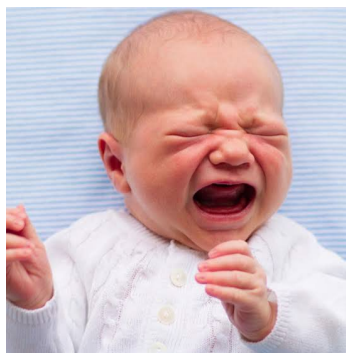

- Tad bērns iemācās **apieties ar sevi** (emociju pašregulācija)
un **apieties ar pasauli** (problēmu risināšana).

Emociju regulācija sākas «no ārpuses»

Rīcība ir atkarīga no tā, **kādēļ** bērniņš raud

Pieaugušajam sākumā nākas mazliet «minēt»

- Jo bērna emocijas sākumā nav ļoti skaidri diferencētas
- Nākas uzmanīgi vērot bērnu un situāciju

Notikums

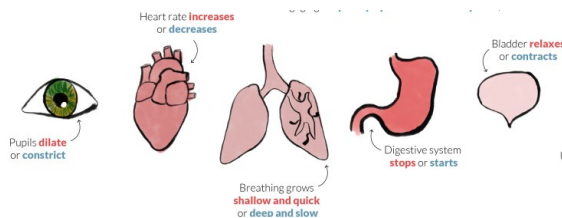
Ko bērns piedzīvo

Kā bērns to pauž

Pieaugušā reakcija

«Tu nobijies no trokšņa.
Tas ir zāles plāvējs.
Tiešām ļoti skaļš»

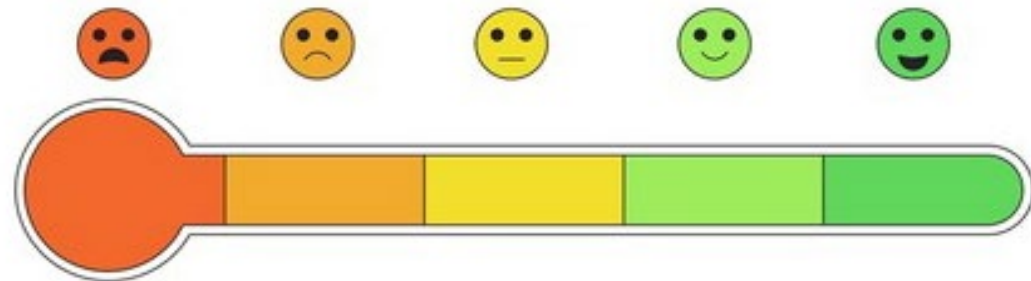
Ja aprūpētājs atpazīst bērna emocijas un atbalstoši izturas, bērns iemācās:

- «Šīs izjūtas ir bailes»
- «Manas jūtas ir svarīgas»
- «Es varu lūgt palīdzību, kad esmu nobijies»
- «Es varu nomierināties, kad esmu nobijies»
- «Zāles plāvēji nav bīstami»
- «Pasaule ir droša vieta»
- «Mani mīl»

Laika gaitā notiek emocionāla attīstība:

- * **Veidojas atšķirīga reakcija uz dažādu diskomfortu** (troksnis, izsalkums, garlaicība, pārslodze, sāpes, šķiršanās...)
 - * **Emocijas kļūst diferencētākas** (nepatika, nemiers, satraukums, trauksme, bailes, izbīlis, panika, šausmas...)
 - * **Pieaug spēja pašam nomierināties** (emocionālā pašregulācija)
- VAI pareizi reaģēt uz reālu apdraudējumu** (neignorēt emocijas, kas ziņo par briesmām!!!)

Emociju (un apkārtējo notikumu) regulācija
sākas «no ārpusēs»
un pakāpeniski kļūst «iekšēja»

- Lai tas notiktu, vajadzīgs, lai **pieaugušais**
(pagaidām sarunājosies ar **nerunājošu** bērnu):
 - «**nolasa**» bērna signālus (*nemierīgs, relaksēts, kaut ko grib, kaut ko negrib, sasprindzis, apātisks utt.*)
 - **savieno ar situāciju** un informāciju par bērnu (*sen nav ēdis, tuvojas gulēšanas laiks, parasti grib uz rokām, viņam šādas lietas patik / nepatīk utt.*),
 - **NOSAUC TO BĒRNAM VĀRDOS.**

«Tev izdevās novilkt zeķi. Vareni! Tu PATS to izdarīji! Tu esi lepns!»

Droša vide: vēl viena lieta, ko mēs radām ar valodu

- Ne tikai drošības uzlikas uz elektrības rozetēm un neaizsniedzami naži un sērkociņi
- Ne tikai vide, kurā ir miers un nav vardarbības
- Tā ir arī

PROGNOZĒJAMA, SAPROTAMA VIDE.

Lai bērns justos droši, viņam jāzina:

- Kas notiek šobrīd,
- Kas notiks tālāk.

Prognozējamu un saprotamu vidi var atpazīt:

- Ja ienākot grupiņā, jebkuram cilvēkam «no malas» ir acīmredzami skaidrs:
 - Kas šobrīd notiek;
 - Kas notiks pēc brīža.
- Galvenokārt to var uzzināt divos veidos:
 - Audzinātāja par to runā;
 - Ir vizuāls plāns (kurš atbilst reālajam momentam).
Un arī par to RUNĀ.

Droša vide nozīmē frāzes:

- «Tagad laiks dziesmiņai»
- «Auklīte tagad jums palīdzēs...»
- «Es jums tūlīt parādīšu...»
- «tagad es paņemšu no skapja...»
- «kad pabeigsim zīmēt, iesim mazgāt rokas»
- «Pēc tam iesim uz...»
- «es pazvanīšu zvaniņu, un tad būs laiks...»
- «Paskatieties, kas mums uzzīmēts plānā?»

Tātad: PAR KO mums runāt?

VADĪT

- Nosaukt vārdos, kas tagad notiek
- Nosaukt vārdos, kas notiks tālāk
- Pateikt skaidri, kas tagad jādara
- Apstiprināt, kad bērns izdarījis pareizi

SEKOT

- Ievērot bērna signālus (jūtas, vajadzības, iniciatīvas), nosaukt
- Atsaukties uz bērnu signāliem

«Bet **KĀ** man runāt,
ja bērns valodu
nesaprot?»

Bērns ar autismu

- Nerunājošs nenožīmē, ka nesaprot
- Runājošs nenožīmē, ka saprot
- Maziem bērniem ar autismu valodas sapratne vienmēr ir traucēta.
- Valodu uztver burtiski, tieši.
- Valodu apstrādā lēnāk.

Formula «bērna frāzes garums + 1 vārds»

Ja bērns nerunā vārdus, mēs runājam ar vienu vārdu
(«*bumba*»)

Ja bērns runā pa vienam vārdam, mēs sakām divus
(«*Liela bumba*»)

Ja bērns veido 2 vārdu frāzes, mēs atbildam ar 3 vārdu
frāzēm («*tev ir bumba*»)

utt.

Ko darīt, lai bērns Jūs saprastu?

- Runājiet nesteidzīgi
- Nerunājiet par daudz
- Ieturiet pauzes, kurās bērns var padomāt un reaģēt
- Izmantojiet izteismīgas (bet ne pārspīlētas) balss intonācijas

Ko darīt, lai bērns Jūs saprastu?

► Papildiniet teikto ar vizuālu atbalstu:

- priekšmetiem (*«iesim mazgāt rokas»: un parādiet dvieli*)
- žestiem (*«opā», «atā», «nāc», «sēdies»*)
- attēliem

+ fiziski palīdzot izdarīt

UN DODAM POZITĪVU PASTIPRINĀJUMU!!!

«Artūr, vai tas ir tavs beibleids?»

Arī visus šos izteicienus bērni uztver burtiski:

- “Zaķīt, nāc pie tāfeles!”
- “Mīļie draugi, atveriet burtnīcas!”
- “Es tev ausis noraušu!”
- “Tu mani kapā iedzīsi!”
- “Tev jau ausīs var kartupeļus stādīt!”
- “Tavā atvilknē drīz sāks čūskas dzīvot!”

Selektīvais mutisms

- Trauksmes traucējums
- Bērns nespēj parunāt, burtiski sastingst, ja pie viņa vēršas
- Spiediens, prasības to padara vēl grūtāku
- Bieži: īpaši centīgi, kārtīgi, atbildīgi, «labi audzināti» bērni, kuri ļoti grib visu izdarīt pareizi un baidās kļūdīties.

Selektīvais mutisms

- Jo mazāks spiediens, jo vieglāk runāt
- Augstas prasības palielina trauksmi un paralizē runāšanu
- Jautājums, kas ietver atbilžu variantus: «Kuru zīmuli ņemsi: zaļo vai sarkano?»
- Iespējas sazināties / darīt zināmas savas vajadzības bez runāšanas
- Jo vairāk miera, jo vairāk iespēju runāšanai
- Nesaasināt uzmanību ne uz nerunāšanu, ne uz runāšanu.
- Dot bērnam mieru un laiku.

Ļoti smagi / multipli attīstības traucējumi

- Bērniem sarunā vajag to pašu, ko citiem: lai pieaugušais

VADĪTU

- Nosauktu vārdos, kas tagad notiek
- Nosauktu vārdos, kas notiks tālāk

SEKOTU

- Ievērotu bērna signālus (jūtas, vajadzības, iniciatīvas), nosaukt
- Atsauktos uz bērnu signāliem

Drošības sajūta

- Kad es zinu, kas ar mani notiks
- Kad es zinu, kāpēc man pieskaras
- Viss notiek lēni, izsekojami

- Arī to mēs darām ar valodu

Pastāstīt, kas notiks – OK, bet kā
gan man «sekot» bērnam, ja viņš
«ne uz ko nereaģē»?

Var būt grūti «nolasīt» un atspoguļot bērna
emocijas un iniciatīvas.

Visi cilvēki jūt emocijas
Taču tās var izpausties atšķirīgos veidos

Kā bērna redzes traucējumi
var maldināt nezinošu pieaugušo

Prieka izpausme, kad mamma ienāk istabā

- **Redzīgs zīdainis**

- Palielina
aktivitāti

- **Vājredzīgs / neredzīgs zīdainis**

- Sastingst un apklust, lai labāk saklausītu

Redzes lauka bojājumi

normal visual
capacity

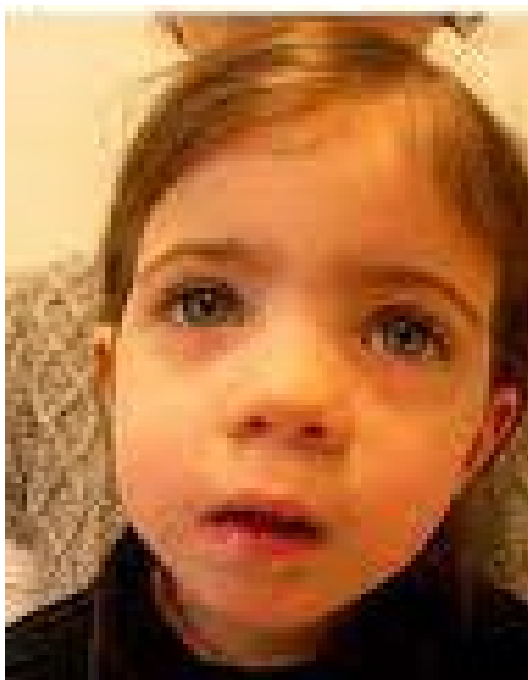
Left side Homonymous
hemianopsia (hemianopia)

Bērns ar autismu var **neizmantot** mīmiku,
žestus un pozas (**vai izmantot nepiemēroti**)

Bērns ar muskuļu hipotonusu var nespēt
skaļi smieties, skaļi raudāt vai rādīt
emocijas ar sejas muskuļiem

Diskinētiskas kustības (BCT)

Bērns **cenšas, bet nespēj** koordinēt kustības

- Plašas, nekoordinētas, saraustītas
- Bērns var censties sniegties pēc mantiņas, bet ķermenis «neklausas», rociņa vai kāja var veidot plašus vēzienus uz pavisam citu pusi.
- Bērns var sasprindzināt citas ķermeņa daļas, lai paveiktu iecerēto (piem., izliecas un sagriežas, lai pastieptu roku)
- Cilvēkam **IR skaidrs nodoms**, bet to neizdodas fiziski izpildīt.

Diskinētiskas kustības (BCT)

- Mēdz gadīties, ka bērns **iegulda ļoti lielas pūles**, lai aizsniegtu rotaļlietu, taču pieaugušie viņa kustības interpretē kā «bezmērķīgas» un viņa **interesi, zinātkāri un mērķtiecīgo piepūli** neatpazīst un ignorē.
- Arī mīmikas veidošanā iesaistītie sejas muskuļi var nedarboties kā nākas, un **bērna smaidu** var neatpazīt kā smaidu.
- Pieaugušais, kurš to nezina, var maldīgi uzskatīt, ka bērnam vispār nav emociju.

Valoda ir mūsu instruments,
lai radītu drošības sajūtu un paskontroli

- Arī ar nerunājošu bērnu ir svarīgi:

- nosaukt, kas notiek apkārt,
- Nosaukt, ko daru es (pieaugušais),
- Ko es taisos darīt
- Ievērot bērna emocijas, vajadzības un iniciatīvas (ko viņš grib / taisās darīt)
- Padarīt viņam pašam sevi saprotamu.

* Tas var būt jādara lēnāk un ļoti vērīgi.

Tam ir jēga.

